

معرفی نسخه خطی کتاب نورس تصحیح استاد نذیر احمد

شهناز پروین*

استاد نذیر احمد طی سفرهای بی‌شماری به گوشه و کنار هند هزاران نسخه خطی را بررسی و با نسخه‌برداری از نسخه‌های مهم، آنها را تصحیح و حاشیه‌نویسی کرد. یکی از این نسخه‌های خطی مهم، کتاب نورس تألیف ابراهیم عادل‌شاه ثانی درباره موسیقی است. استاد در سال ۱۹۵۰ م این کتاب را برای نخستین بار به چاپ رساند. در سال ۱۹۵۶ م این کتاب به زبان هندی و انگلیسی با ترجمه و تلفظ به رسم الخط هندی دوباره چاپ شد. هر دوی این کتاب‌ها اکنون نایاب هستند. این کتاب از طرف حکومت کرناटक اردو اکادمی بنگلور نیز به زبان اردو چاپ شده است. در این چاپ متن و ترجمه آن با هم آورده شده است که فهم اشعار و مطالب کتاب را آسان‌تر می‌کند.

استاد نذیر احمد در مقدمه کتاب نورس چنین نوشته است:

«این کتاب زمانی که در سال ۱۹۴۰ م درباره ظهوری کار می‌کردم مرا به طرف خود جذب کرد. این نسخه کتاب نورس برگ برگ بود. من فکر کردم که اگر آن را یک‌جا کنم برای خوانندگان خیلی مفید خواهد بود. به علت مشکلات عدیده کار تصحیح کتاب برای مدتی متوقف شد. در همان دوران پروفیسور سید حسن عسکری از بانکی پور یک کپی از نسخه خطی نورس را برای من فرستاد. من با دیدن این نسخه مصمم شدم که کار تصحیح آن را انجام بدهم. بعد از آن

* استادیار موقتی بخش فارسی دانشگاه دهلی، دهلی.

من موفق شدم یک کپی از نسخه کتاب نَورس موجود در کتابخانه رامپور، حیدرآباد و موزه پرنس آف ویل بمبئی را به دست بیاورم و بعد شروع به تحقیق بر روی این نسخه‌ها کردم. من از روی نه نسخه مختلف کار تصحیح و حاشیه‌نویسی آن را انجام دادم».

در دیباچه این کتاب درباره تاریخ سیاسی عهد ابراهیم عادل‌شاه ثانی به تفصیل سخن گفته شده است. استاد نذیر احمد می‌نویسد که واژه‌های زیادی بودند که من معنای دقیق آنها را نمی‌دانستم و مطمئن نبودم که این معانی درست است یا نیست. پس با دقت فکر کردم و تا وقتی که مطمئن نبودم نتیجه‌گیری نمی‌کردم. من با کمک دوستان خودم موفق شدم نسخه نَورس را یک‌جا به شکل یک کتاب جمع‌آوری کنم. من از دوستانی که در انجام این کار به من یاری رساندند، بسیار تشکر می‌کنم از جمله دکتر تی.ان. دیورا (پونا)، پروفیسور سید حسن عسکری (پتنه)، دکتر بی.دی. تری دیوی (لکهنو)، خواجه محمد احمد (حیدرآباد)، نذیرالدین احمد (حیدرآباد)، پروفیسور حسین علی خان (حیدرآباد)، اس.ک. پاندی (دانشکده نظام)، جناب گیانی (بمبئی)، خانم نرملا جوشی (مدیر موسیقی اکادمی)، این پی جین (سنگیت ناتک اکادمی).

در آخر کتاب نَورس فرهنگی است که چند قسمت آن به ترتیب حروف الفبا نوشته شده است و بقیه بدون ترتیب آمده است. استاد این فرهنگ را به ترتیب الفبایی مرتب کرد. ابراهیم عادل‌شاه حامی هنر و ادبیات بود. وی برای جذب کردن اهل ادب و هنر نه تنها از هند شمالی و ایران، بلکه از هند جنوبی هم بسیار می‌کوشید. هزاران نقاش، نوازنده، رقص، بافنده و معمار هندو که پیشتر به دربار هندوی و بیجانگر وابسته بودند از لطف و کرم او بهره‌مند می‌شدند. وی آنها را در دربار خود برای ساختن کاخ‌ها و بناهای باشکوه دیگر به کار می‌گرفت، علایق زیباشناختی و هنردوستی او با نگرش آزادمنشانه فرهنگی و سیاسی همراه بود. وی پرستشگاه‌های هندوان را تحت حمایت خود قرار داد، به هیئت تبلیغی مسیحیان اجازه داد تا در قلمرو او فعالیت کنند و مانع بروز تنش و درگیری شیعه و سنی میان امرای خود شد. بنابراین جای شگفتی نیست که در دوره وی ما شاهد رشد و اعتلای فرهنگی چشمگیری در بیجاپور هستیم که مظهر آمیزش سبک ایرانی با سبک‌های بومی نقاشی، موسیقی و ادبیات است. ابراهیم عادل‌شاه

خود در موسیقی و علم ادوار مهارت داشت و آهنگسازی زبردست بود و انواع سازها را خوش می‌نواخت. برخی منابع می‌گویند که ابراهیم عادل‌شاه زبان دکنی یا اردوی دکنی را به‌جای فارسی زبان رسمی و دولتی کرد. وی نه فقط شاعر بزرگی بود، بلکه ناقد زبردستی نیز بود. در دیباچه کتاب نَورس چنین آمده است:

«سخنور را که اول ملاحظه نشست سخن نماید چه بسیار عبارت باشد که لفظی در آن زیاده و کم نمی‌کنند و به‌اندک تقدیم و تأخیری معنی به‌سرفرازی دیگر بر کسی لفظ نشیند و برچیدن سنگریزه لفظ درشت از راه سخن که پای بیان به‌آن برنیاید امر کرده از تاریکی و باریکی الفاظ که دست و پا راه به‌نیابد نهی فرموده‌اند».

وی به‌خوشنویسی نیز علاقه داشت و خط شکسته و نسخ و نستعلیق را بسیار خوب می‌نوشت. کتاب نَورس از تألیفات وی است. وی نه فقط به‌زبان دکنی علاقه‌مند بود، بلکه در زبان‌های دیگر از جمله سانسکریت برج و به‌ویژه هندو و دیومالا نیز مهارت کاملی داشت. واژه نَورس در معانی مختلفی به‌کار می‌رود:

کتاب نَورس: تصنیف پادشاه،

شاعری، شاعر دیگر، می، نغمه، پرچم، علالت پادشاه، دفتر، سگه، محل،

بهشت نَورس: عمارت دیگر،

نَورس‌نامه: نام دیگر تاریخ فرشته،

نَورس پیکر: فیل

لشکر نَورس: اهل رقص و سرور

بن نَورس: سگه،

نَورس‌پور: شهر،

کتاب نَورس درباره علم موسیقی است که به‌صورت منظوم نوشته شده است. استاد

نذیر احمد درباره نسخ خطی این اثر می‌نویسد:

«بعد از تلاش و جستجوی بسیار به‌این نتیجه رسیدم که ۱۰ نسخه خطی این کتاب در حال حاضر موجود است. من از نه نسخه کپی گرفتم، فقط نسخه پروفیسور آغا حیدر حسین را نتوانستم به‌دست بیاورم. دو بار وی را ملاقات

کردم و وی برای یافتن آن خیلی تلاش نمود؛ ولی نتیجه‌ای حاصل نشد. این نسخه خیلی جدیدتر از نسخه‌های دیگر بود و تمام نسخه‌های قدیمی‌تر در دست من بود؛ به همین خاطر من زیاد ناراحت نبودم. بالاخره من کتابِ نَورس را به کمک همین نه نسخه آماده کردم».

فهرست نسخ خطی کتابِ نَورس به شرح ذیل است:

۱. نسخه کتابِ نَورس مملوکه دفتر دیوانی حیدرآباد، این نسخه به خط نسخ و ثلث نوشته شده است و ۷۳ صفحه دارد که هر صفحه هفت سطر دارد. سطر اول، چهارم و هفتم جلی و بقیه چهار سطر خفی است. عنوان به رنگ قرمز و سطرهای جلی به خط ثلث و خفی به خط نسخ نوشته شده است. خط بسیار روشن است و اعراب دارد. کاتب این کتاب عبداللطیف مصطفی است. وی از خطاطان مشهور عهد ابراهیم عادل‌شاه ثانی به‌شمار می‌رود. نمونه‌های خطاطی وی در مرقع عادل‌شاهی موجود است. وی خود را به‌عناوین مختلف نظیر عبداللطیف مجلسی، عبداللطیف، عبداللطیف مصطفی و مصطفی معرفی کرده است. خط نسخ ثلث و ریحان در این اثر با هنرمندی خاصی نوشته است. با توجه به عبارت سرورق می‌توان حدس زد که این نسخه در کتابخانه شاهی قرار داشت:

«کتابِ نَورس دو قلمی خط عبداللطیف جلد زرد با ترنج و زنجیره طلا نو بسته. جمع کتابخانه عامره شده به تاریخ دو محرم ۱۰۲۲ ق».

این کتاب مهر ابراهیم عادل‌شاه را نیز دارد:

«عهد ابراهیم عادل مهر تبدیل»

روی سرورق لفظ عادل نوشته شده است که نشان می‌دهد این امضای ابراهیم عادل‌شاه است. در آخر کتاب کاتب اسم خود را چنین نوشته است:

«کمترین شاگردان عبداللطیف مصطفی».

عبارتی که روی سرورق نوشته شده چنین است:

«کتابِ نَورس نوشته اشرف اقدس ارفع ظل الله».

کتاب طلاکوب و تذهیب شده است. در سال ۱۹۴۱ م شخصی این کتاب را به یک هزار روپیه خریداری کرد. برگ‌های این نسخه ترتیب خود را از دست داده بودند. از سرورق معلوم می‌شود که این نسخه ۴۰ برگ دارد؛ ولی در حقیقت فقط ۳۷ برگ آن موجود است. پس از برگ بیستم چند برگ مفقود شده است؛ چرا که سرود (آهنگ) بهوپالی آغاز دارد ولی خاتمه ندارد و راگ بهیرو خاتمه دارد ولی آغاز ندارد. احتمالاً میان راگ بهوپالی و بهیرو راگ رام کری بود که دو سرود دارد. دلیل این احتمال آن است که عبدالحلیم پسر عبداللطیف نیز نسخه‌ای از این اثر آماده کرده بود و ویژگی‌های نسخه پدر را تا حدودی حفظ کرده بود. در این نسخه بین راگ بهوپالی و راگ بهیرو، راگ رام کری قرار دارد، به این ترتیب این دو باب را با هم یکی می‌کند و دو برگ کامل می‌شود و کتاب ۴۰ برگی به حالت اصلی می‌رسد.

نقص این نسخه در این است که عناوین جدا نوشته نشده، بلکه میان سطرها آمده *مهمت به جلی ر*، *ر*، *ال*، *ب*، *تھ*، *د* و زیر *رال* سه نقطه نوشته شده است و همه نسخه‌ها همین ویژگی را دارند. وضعیت نسخه خوب است. فقط درباره ۱۴ راگ (ساز) ۴۲ سرود و نه دوهه دارد.

۲. نسخه کتاب نوری موزه سالار جنگ حیدرآباد دکن (هند) به خط ریحان نوشته شده است و ۶۴ برگ دارد و هر برگ شامل هفت سطر خفی است. در دو برگ اول بین سطرها مطلا است و صفحات بعدی فقط جدول‌هایی طلایی دارد. عنوان‌ها به رنگ قرمز نوشته شده است. فقط از یک برگ آبی رنگ استفاده شده است. در بعضی موارد اعراب‌گذاری نیز شده است. این نسخه را عبدالرشید از خطاطان مشهور عهد ابراهیم عادل‌شاه کتابت کرده است. نمونه خطاطی‌های وی در مرقع عادل‌شاهی موجود است. وی در یک صفحه چهار سطر نوری نوشت، دو سطر به خط ثلث و دو سطر به خط نسخ؛ یکی از آن جلی و دیگری خفی است. هر دو خط بسیار واضح است. در سرورق این متن چنین نوشته شده است:

«کتابِ نَورَس خطِ ریحان کاتب عبدالرشید جلد سرخ با ترنج و زنجیره طلا نویسته بابت جامداد خانه جمع کتابخانه عامره شد، به تاریخ ۱۷ ماه جمادی‌الاول ۱۰۳۷ هجری اوراق سی و دو».

برگ آخر این نسخه مشتمل بر چند قسمت دوهری است و متن چنین است:
«کمترین شاگردان عبدالرشید».

۳. نسخه کتابِ نَورَس مملوکه پروفیسور حسین علی خان حیدرآباد دکن، این نسخه در آن وقت فقط ۳۲ برگ بود؛ ولی از فهرست آن چنین برمی‌آید که این نسخه باید مشتمل بر ۴۱ برگ باشد. مطالعه کتاب نشان می‌دهد که ابراهیم عادل‌شاه راگ (آهنگ) کتر را بسیار دوست داشت و به همین سبب از ۵۹ سرود ۱۹ سرود به همین راگ سروده شده است. بعد از آن راگ بهیرو است که شامل شش سرود است. بعد از آن راگ‌های ملار، کیدارا و تودی هستند. پادشاه راگ نوروز را نیز دوست داشت. عموماً این اثر نَورَس نامیده می‌شود ولی شواهد همعصر این نسخه نشان می‌دهد که اسم کامل آن کتابِ نَورَس است. ظهوری می‌نویسد:
امثال اینها در خطبه کتابِ نَورَس که کهن سرای جهان ازو پرآوازه است، مرقوم شد. همچنین ملک قمی می‌نویسد:

«از هر کرانا کنایه در میانه... که ملک چو ظهوری مبنی بر خطبه کتابِ نَورَس... مثل متن نتوانست نگاشت...»

همین‌طور عجوبه خانه حیدرآباد عنوان نسخه را کتابِ نَورَس نوشته است. تاریخ تصنیف: سال دقیق تألیف کتاب معلوم نیست. ظهوری در دیباچه گلزار ابراهیم می‌نویسد که ابراهیم عادل‌شاه در دهه سوم عمر خود قرار دارد. پادشاه در سال ۹۷۹ ق متولد شده است و گلزار ابراهیم باید قبل از این به پایان رسیده باشد. پس معلوم می‌شود که کتابِ نَورَس قبل از ۱۰۰۹ ق مرتب شده است.

دیباچه این کتاب را پادشاه خود ننوخته است. ظهوری چنین می‌نویسد:
«و این که خود به نفس نفیس توجه بر تحریر دیباچه فرمودند فواید و اغراض منظور و ملحوظ است آری به دفع گزند عین الکمال با عقد لآلی شاهوار خزفی ناچار است و فضای جان فزای باغ دبستان را خار و خسی در کار کافور در

جنب قیر کشیدن و لشکر بعد از حنظل چشانیدن حکمت و فی الحقیقت ترقیم دیباچه هم به فیض تعلیماتی است که به تقریبات فرموده‌اند».

ظهوری دیباچه این کتاب را نوشته است. این نسخه بعضی از برگ‌ها را ندارد و بعضی از قسمت‌های راگ کتر غایب است. این نسخه به خط نسخ و ثلث نوشته شده است و کاتب این نسخه عبدالعلیم بن مصطفی است.

«الراجی الی الشفاعة المصطفیٰ عبدالحلیم بن مصطفیٰ عادل‌شاهی».

این خطاط نیز متعلق به دربار ابراهیم عادل‌شاه است. عبدالحلیم این نسخه را از روی نسخه پدرش آماده کرده است و در ترتیب این دو نسخه هیچ فرقی نیست. هر دو نسخه مشتمل بر هفت برگ است که برگ اول، دوم و هفتم جلی و بقیه چهار برگ خفی است. این نسخه چند سرود اضافه دارد که در نسخه‌های دیگر موجود نیست.

۴. نسخه کتاب نَورس موزه پرنس آف ویلز بمبئی، اسم کاتب و سال کتابت ندارد. این نسخه مشتمل بر ۴۶ برگ است. به خط نسخ نوشته شده است. هر صفحه هفت سطر خفی دارد. عنوان جدا جدا نوشته شده است.

چند صفحه طلاکوب و تذهیب شده است. جدول‌ها مطلا هستند. در آخر بعضی صفحات چند واژه با آب طلا نوشته شده است. چند صفحه از وسط مفقود است. ورق اول بعد از آن و ورق دوم بعد از ورق سوم است، فقط یک‌جا ترتیب اشتباه است، یعنی برگ چهارم باید بعد از برگ ۳۶ باشد. نسخه چنین آغاز می‌شود:

«در این کتاب راگ (آهنگ) هفده و گیت پنجاه چهار دوه‌ره چهارده».

و پایان این نسخه مهر سلطان محمد غازی است. سال ۱۱۰۱ ق معلوم می‌شود. بدون شک این نسخه قرن یازدهم است و نظریه آقای گیانی که این نسخه متعلق به زمان ابراهیم عادل‌شاه است، درست نیست.

۵. نسخه کتاب نَورس مملوکه موزه سالار جنگ حیدرآباد دکن اسم کاتب و سال تألیف ندارد. این نسخه مشتمل بر ۱۴ برگ است. این نسخه نسبت به نسخه‌های قبلی جدیدتر ولی از نسخه‌های دیگر مهم‌تر است. این نسخه به رسم الخط ناگری

نیز نوشته شده است یعنی یک سطر به زبان اردو و سپس همان سطر به رسم الخط ناگری نوشته شده است. عنوان و غیره همه به زبان اردو است. با رسم الخط ناگری زبان مرهتی اثر نیز دارد. زبان کتاب نَورَس سانسکریت است و بدون رسم الخط ناگری درست خواندن و درست فهمیدن آن بسیار مشکل بود. این نسخه از همه نسخه‌ها حجیم‌تر است و شامل ۱۶ آهنگ، ۵۷ سرود و ۱۷ دوه‌ره است. این نسخه شامل همه سرودها و دوه‌ره‌های نسخه‌های قبلی است فقط سرود نسخه سوم ندارد و این سرود در نسخه‌های دیگر نیز موجود نیست. در این نسخه هیچ ورقی مفقود نیست. در بعضی موارد ترتیب درست نیست ولی اگر با دقت بخوانیم ترتیب درست می‌شود.

این نسخه همچنین شامل یک فرهنگ مشتمل بر ۳۸۱ واژه است. چند قسمت آن به ترتیب حروف تهجی است ولی بیشتر واژگان بی‌ترتیب‌اند که معلوم می‌شود اشتباه کاتب است. معانی واژگان اگر هست به زبان دکنی و فارسی است. ولی آن واژه اگر در جمله به کار رفته، فقط به زبان فارسی استفاده شده است. برگ‌های فرهنگ نیز بی‌ترتیب‌اند.

استاد نذیر احمد با استفاده از نسخه‌های دیگر این موارد را اصلاح کرد. هر صفحه این نسخه پنج سطر (سه سطر به زبان اردو و دو سطر به زبان هندی) و گاهی سه سطر به زبان هندی و دو سطر به زبان اردو دارد. صفحه عنوان شش سطر دارد. ابتدا آهنگ جهیز شروع شده است. نسخه بانکی‌پور و نسخه بمبئی نیز به همین آهنگ آغاز می‌شود. چند صفحه طلاکوب و تذهیب شده است. همه جا جدول مطلا دارد و عنوان با جوهر طلا و جمله‌های هندی با جوهر قرمز نوشته شده است.

۶. نسخه کتاب نَورَس، موزه حیدرآباد دکن به خط نسخ نوشته شده است. هر صفحه هفت سطر دارد، سطر اول، چهارم و آخر جلی و بقیه چهار سطر خفی است. تمام نسخه طلاکوب و تذهیب شده است. جدول‌های مطلا دارد و عنوان و اسم پادشاه همه جا با طلا نوشته شده است. در عنوان اعراب با جوهر سیاه نوشته شده است. در بعضی صفحات آغاز هر سطر و لفظ آخر چند قسمت با

طلا نوشته شده است. اسم کاتب عصمت‌الله است. در قسمت اول کتاب واژه هوالخلیل نوشته شده است و در آخر چنین آمده است:
«حسب الامر حضرت شاه عالم پناه خلدالله عجاله باستكمال رسید بیت الفقیر عصمت‌الله شاه عالم پناه».

در سرورق چنین نوشته شده است:

«کتاب نَورس به خط شاه (عصمت‌الله) دو قلمی به جلد سیاه... جمع کتابخانه معموره شده».

این نسخه از نظر اعراب‌گذاری اشتباهاتی دارد و به همین دلیل نمی‌توان تلفظ واژگان را درست تعیین کرد و باید به نسخه دیگری مراجعه کرد. در بعضی موارد واژگان اشتباه نوشته شده است. در این نسخه ورق سی‌ام در جای دیگر قرار دارد. این کتاب در آغاز متعلق به لودهی خان بود و در سال ۱۳۲۸ ق وارد کتابخانه مظفر حسین شد و بعد از آن (انرزان پرشین) در سال ۱۳۴۹ ق این نسخه را فروخت.

۷. نسخه کتاب نَورس متعلق به کتابخانه خدابخش، بانکی پور پتته از نسخه‌های دیگر مختصرتر و شامل سه آهنگ، ۳۰ سرود و نه دهر است. کاتب این نسخه محمد باقر است. سال کتابت ندارد و ۳۴ صفحه دارد. این نسخه همچنین شامل ترجمه فارسی است که باعث آسان شدن تعیین الفاظ این کتاب شده، ولی این نسخه بسیار بی‌ترتیب است.

۸. نسخه کتاب نَورس کتابخانه رضا رامپور به خط نسخ نوشته شده است و ۷۳ صفحه دارد. کاتب نسخه عبدالحلیم است و این نسخه را به فرمایش برادر بزرگ مولانا عبدالحلیم در ۱۲ محرم ۱۲۴۸ ق/ ۱۸۶۷ م روز جمعه در کلکته (منزل شماره ۶، تالتلا بازار استریت) کتابت کرده است. مولانا قصد داشت این نسخه را به خدمت نواب کلب علی خان ببرد. در سطر آخر نسخه اول اسم کاتب عبداللطیف مصطفی است. آغاز نیز از همین صفحه شروع می‌شود. ولی ترتیب چند ورق هر دو نسخه فرق دارد. معلوم می‌شود که جلدسازی نسخه اول پس از سال ۱۸۶۷ م انجام شده که باعث بی‌ترتیب شدن اوراق این نسخه شده است.

نقایص هر دو نسخه یکی است. هر صفحه هفت سطر دارد؛ سه سطر جلی و پنج سطر خفی.

۹. نسخه سوم متعلق به موزه سالار جنگ حیدرآباد دکن است که اسم کاتب و سال کتابت ندارد و مشتمل بر ۲۹ صفحه است. هر صفحه ۱۱ سطر دارد و خط معمولی نستعلیق است. این نسخه کپی نسخه اول است. ترتیب نیز همان ترتیب قبلی است. در نسخه مصطفی راگ بهوپالی ناتمام است، در این نسخه نیز قسمت خاتمه ندارد. در صفحه ۲۷ کاتب اشتباه کرده و به جای کیدارا، «کرا» نوشته شده است. کاتب به قدری اشتباه کرده است گویی که کتاب دیگری است. واژگان به اشتباه خوانده شده‌اند، نقطه نیز اشتباه زده است، عنوان‌ها نیز جدا نوشته نشده‌اند، بلکه در بین متن آمده‌اند. کاتب مارو را روما خوانده است. همین اشتباه در نسخه هشتم نیز تکرار شده است. گمان می‌رود که این نسخه کپی نسخه هشتم است.

میرزا خلیل‌الله شاه از سادات عراق عجم است که به دکن آمد و در شهر بیجاپور به خوش خطی شهرتی تمام یافت و در دربار ابراهیم عادل شاه ثانی (۱۰۳۵-۹۸۷ ق) به پایه‌ای عالی رسید. وی نسخه‌ای از کتاب نَورس را به خط خود نوشت و از نظر ابراهیم شاه گذرانید. ابراهیم عادل شاه وی را مخاطب به شاه گردانیده پادشاه سخن ساخت. تاریخ وقوع این واقعه ۱۰۷۷ ق است.

باقر کاشانی از شاعران بزرگ دربار ابراهیم عادل شاه بود که در خطاطی نیز مهارت داشت. وی در دیوان خود در مواقع مختلف به شاعری و خطاطی خود افتخار می‌کند. وی در خطاطی شاگرد پیر معزالدین کاشی بود. کلیاتش در کتابخانه موزه سالار جنگ نگهداری می‌شود که ممکن است به خط خود وی باشد. در نسخه نَورس بانکی‌پور اسم کاتب باقر نوشته شده است. از نسخه پروفیسور حیدر حسن فقط این قدر معلوم می‌شود که آن نسخه بعد از این است. پروفیسور نسخه‌ای دیگر نیز ذکر کرده است. پادشاه کاتب آن را با سگه‌های طلا وزن کرده بود که شاید مبالغه باشد. استاد می‌نویسد که این نسخه را کتابفروشی به ۴۵۰ روپیه می‌فروخت، ولی وی این مقدار پول نداشت و از کتابفروش مهلت

